

ОБГОВОРЕННЯ проекту Декларації про державний суверенітет Української РСР, яке тривало на вечірньому засіданні сесії 28 червня та ранковому і вечірньому засіданнях 29 червня, проходило зацікавлено, гостро і безкомпромисно. Полеміка велася, зокрема, з питань самовизначення української нації, народодавства УРСР, територіальності верховенства. Йшлося про шляхи забезпечення екологічної безпеки народу України, її економічного та культурного розвитку, участі у міжнародних відносинах, про невід'ємні суверенні права Української РСР, умови укладення нового союзного договору.

У дебатах взяли участь депутати С. І. Гуренко, В. В. Бездь, Г. І. Васильєва, А. Л. Зітченко, В. Т. Шлемко, В. М. Петров, С. М. Правденко, І. Р. Юхновський, М. О. Потебенько, В. П. Філенко, Ф. С. Свідерський, В. П. Гетьман, І. О. Заєць, В. П. Михайлюк, В. П. Терехов, М. І. Півень, Б. П. Мельник, О. І. Піскун, Л. П. Скряк, Б. І. Марков, О. Г. Ткаченко, А. Ф. Ткачук, Л. Т. Горюхівський, В. І. Квасов, А. В. Поляничко, Б. Д. Котик, Ф. Т. Панасюк, С. В. Соболєв, В. М. Червоний, В. Ф. Портник, О. Л. Барабан, В. Б. Толубко, А. І. Бондарчук, народні депутати СРСР Ю. М. Щербак, В. А. Мартіросян.

Україна, зазначалося у виступах, сьогодні може подолати кризові явища у політичній та соціальній - економічній сферах, успішно розвиватися тільки як суверенна держава. В цьому — державне спомовизначення українського народу. Лише на шляхах відновлення національної честі, гідності, державного суверенітету, історичних традицій, незалежного буття і децентралізації зберігається останній і єдино можливий шлях порятунку від остаточного занепаду і саморозпаду.

Суверенітет республіки, говорили промовці, — це володіння реальними правами і можливостями для того, щоб самостійно розпоряджатися своїми матеріальними та духовними надбаннями в інтересах власного народу. Форми володіння при цьому мають бути вибрані такі, що в найбільшій мірі відповідали б його потребам.

У виступах зауважувалося, що договір 1922 року звужував права Української Радянської Соціалістичної Республіки, бо там вона називалася як державний суб'єкт і перетворювалася фактично в об'єкт центрального імперського уряду країни. Нав'язаний українському народові Москвою, він був несправедливим і невигідним для нього, не відповідав міжнародним правовим нормам. Україна сьогодні — це напівдержава з «чвертсуверенітетом». Щоб переконатися в цьому, досить прочитати Конституцію СРСР та Конституцію УРСР, дотеперішні

НА СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР

закони Союзу РСР. Зазначалося: не можна жити нинішнім днем, треба набратися терпіння, заглянути вперед, подивитися, чого ми хочемо. Ми всі повинні бажати Україні добра. І якщо не будемо керуватися виключно цими попитаннями, а виходити з реалій нерівноправності і дивитися на сусідів — чи дозволять нам чи ні — нічого доброго створити не вдасться.

Визнаючи, що представлені проекти документів про державний суверенітет України можуть стати реалістичною основою для обговорення, депутати висловили ряд концептуальних пропозицій. Зокрема, вони запропонували прийняти спеціальний документ про необхідність негайної розробки законодавчої та урядово-виконавчої програми здобуття суверенітету, наголосити на верховенстві законів республіки. Підкреслювалося: потрібна негайна розробка нової концепції побудови законодавчої, судової і державно-виконавчої влади України, нової структури управління, які б відповідали новій політичній та економічній ситуації, а не були б механічним віддзеркаленням бюрократичних структур центру.

Декларація про державний суверенітет, відзначалося на сесії, має відображати позицію республіки і при розробці і укладенні нового союзного договору. Цю роботу слід прискорити. Зволікання може негативно позначитися на перестроєвних процесах і викличе посилення небажаних відцентрових тенденцій. На думку депутатів, договір — це єдиний надійний конструктивний спосіб досягати загальної згоди з таких кардинальних питань, як розподіл компетенцій між центром та республіками, створення механізму розв'язання суперечностей між ними, розмежування союзна і республіканської власності, порядок виходу з Союзу РСР. Тільки він відкриває можливості для прийняття республіками рішень на основі компромісів, рівності сторін, дозволить подолати всевладність ще діючої адміністративно-командної системи.

Народні депутати України самі повинні визначити, які ж саме владні функції потрібно віднести до компетенції республіки, які — передати центру. Прийняття Декларації, зазначали промовці, буде надзвичайно важливим політичним моментом і водночас стане початком великої роботи по створенню діючого механізму забезпечення державного суверенітету України.

Червоною ниткою через виступи проходила думка про необхідність оновлення федерації. До тих пір, доки не буде проголошений повний суверенітет держави, поки не буде

нової Конституції, доки Україна не визначиться як суб'єкт міжнародних, міждержавних відносин, підкреслювали депутати, мови про будь-які союзні договори бути не може. Тому питання про союзний договір має бути виключено з Декларації: спочатку треба прийняти Декларацію про суверенітет. Укладення ж нового союзного договору, говорили на сесії, можна і треба розпочати тільки після того, як буде прийнято нову Конституцію, яка повною мірою закріпить і розкриє повноцінний державний суверенітет України.

У виступах пропонувалося скликати конференцію по укладенню союзного договору в Києві. Аргументувалося це тим, що історично Київ — це «мать городов русских». Три слав'янські республіки, говорили промовці, це кістяк нашого Союзу. І якщо вони на нього погодяться, то новий договір увійде в історію як Київський.

Наголошувалося: спочатку Україна повинна стати вільною, самостійною державою, а вже потім — вирішувати, на яких засадах будувати свої відносини з іншими державами. Державний суверенітет неможливо здійснити без суверенітету українського народу.

Депутати пропонували виділити з проекту Декларації розділ «Про новий союзний договір». На їх думку, це окреме питання надзвичайної історичної ваги, питання доленосне, і вирішувати його треба окремо спеціальним державним актом, що став би справжнім волевиявленням народу України. Висловлюючи своє ставлення до цього питання, промовці стояли на позиціях створення вільного і взаємовигідного союзу держав, а не єдиної неподільної союзної держави. Виходячи з цього, говорили вони, і потрібно розробляти нову Конституцію республіки і новий союзний договір.

Перш за все треба створити концепцію народного суверенітету, а не національного, як в офіційній Декларації. Це поняття ширше. Воно повинне закріпити право різних національностей, що проживають на території України, бути рівними суб'єктами суверенітету, незалежно від політичних переконань, від віросповідання та приналежності до тих чи інших соціальних верств населення. Укладення нового союзного договору без Конституції, без механізму реалізації положень, без оцінки місця України в міжнародному розподілі праці фактично означає його неправомірність.

Бюрократично - адміністративна система, зазначалося на сесії, завдала шкоди всім республікам. Тому проголошення суверенітету потрібне насам-

перед для того, щоб створити на Україні систему, котра дала б змогу вільно розвивати її економіку. Але викликає велике занепокоєння ейфорія від слова «суверенітет», що зараз має місце не тільки в нашій, а й в інших республіках. Дуже багато хто думає так: досить його проголосити, і відразу настане щасливе життя, всі будуть нагороджені, взуті, одягнені.

Водночас подекуди шлях до кращого бачать за принципом «Рятуйтеся, хто як може». Ведуться розмови про те, ніби треба рвати налагоджені зв'язки. А вимагається якраз інше: виявити реалістичний підхід, професіоналізм. Час від красивих слів перейти до справи.

Провівши півтора місяці в цьому залі, говорили промовці, ми, на жаль, ні на крок не наблизилися до того, щоб дати чітку оцінку становища, в якому перебуває республіка. Тим більше, що після проголошення суверенітету наша доля буде залежати тільки від нас самих. Що може нас чекати далі, коли вже зараз обмаль паперу, через нестачу паперу не друкується багато газет, взагалі у республіці вкрай зношені основні фонди, напружена екологічна обстановка? Скільки ж треба коштів, щоб ослабити дію хоча б одних факторів, які буквально через декілька років можуть паралізувати все життя? Де можна їх взяти, щоб виправити становище? Необхідно, щоб уряд, наукові установи республіки в якнайкоротший строк дали повну інформацію про стан справ, щоб його можна було обговорити на постійних комісіях, зробити належні висновки.

Серед найважливіших завдань на сесії називались розв'язання продовольчої проблеми, створення умов для розвитку агропромислового комплексу з урахуванням його багатаукладності. На думку депутатів це має бути пріоритетним напрямом у роботі Верховної Ради.

Економічна ситуація на Україні, говорили промовці, залежатиме від того, яке наповнення матиме суверенітет. Адже вона надзвичайно тісно пов'язана з господарським комплексом СРСР в цілому, а отже, і з диктатом союзних відомств. Економічні важелі і надалі залишаться в їх руках, якщо елементарні питання економічного життя будуть регулюватися згори. Це добре видно на прикладі банківської справи. Замість розширення прав республік новий проект її реформи передбачає подальшу централізацію всіх кредитних ресурсів, розрахунків і грошового обігу в руках Держбанку СРСР.

(Закінчення на 2-й стор.)

НА СЕСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР

(Закінчення. Початок на 1-й стор.)

Треба, щоб усі підприємства в республіці перейшли у власність тих, хто на них працює. Це довгий процес. Він має початися з негайного розрахунку з усіма партнерами по собівартості їх продукції у світових цінах. Тільки за цієї умови Україна відкриє себе світові і зможе налагодити нормальні торговельні стосунки з РРФСР, іншими республіками.

Слід зважати і на реалії сьогодення, існуючі зв'язки, і в першу чергу економічні, які склалися зараз між союзними республіками. Спроба замкнутися у власній українській авторитарній хаті, створити замкнений економічний простір не дасть бажаного результату. Як доказ цього на сесії називався такий історичний факт: 2—3 тисячі років тому Китай мав найбільш розвинену цивілізацію, а потім, відгородившись від людства стіною, став занепадати.

Невідкладним, підкреслювалося у виступах, є досягнення справжньої економічної самостійності республіки. Пропонувалося ввести до Декларації такий пункт, як право України самостійно визначати свій економічний статус. Висловлювалася думка, що це, по-перше, узгоджується з положеннями Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого ООН та іншими міжнародними документами, а по-друге, дає можливість самостійно формувати галузеву структуру економіки. Одним із першочергових завдань мають стати розробка і прийняття такого закону, який чітко визначив би право республіки самостійно розпоряджатися всіма своїми багатствами та результатами праці, намітив шляхи децентралізації та демонаполізації економіки, забезпечення самостійності трудових колективів. Ведучи мову про цінні цінноутворення, концепцію переходу до регульованої ринкової економіки, депутати відмічали: центр прагне залишити за собою право і надалі визначати істи-

ну в останній інстанції. Не може бути економічної незалежності республіки, якщо банки, фінанси, цни — найважливіші економічні важелі — будуть перебувати в руках центру. Було внесено пропозицію записати в Декларації: Українська РСР створює свою банкову, ціннову, фінансову систему і формує свій державний бюджет.

Появність численних зон екологічного лиха і зони глобальної чорнобильської екологічної катастрофи, критичний стан навколишнього середовища в республіці, зазначалося на сесії, спонукають до негайної розробки концепції екологічного суверенітету України. Якщо ми хочемо продовжувати життя на землі, говорили депутати, за чистоту її рік, лісів і повітря треба боротись. І в цій боротьбі має бути один принцип: якщо виробництво шкодить людині, воно має бути припинено. Це стосується, насамперед, атомних електростанцій, збудованих на території республіки. Слід створити діючий державний орган, скажімо Міністерство захисту навколишнього середовища та природних ресурсів, незалежного Національного комісію ядерного регулювання, а при Президенті України — Національну раду екологічної безпеки. Необхідний також Комітет у справах чорнобильської катастрофи. Ці структури повинні очолювати заступники Голови Ради Міністрів УРСР.

Чільне місце у виступах було відведено питанням культурного розвитку. Він має йти, говорили промовці, так, щоб українська культура розквітала водночас з культурою інших націй.

У ході дебатів порушувалося також питання про необхідність перебудови органів, які мають забезпечувати внутрішню і зовнішню недоторканість України. Йшлося про те, що потрібно мати свою армію, незалежні Комітет державної безпеки, Міністерство внутрішніх справ, Прокуратуру і судові органи, які не підпадали б під диктат новоутвореної федерації або так званої конфедерації.

У багатьох виступах йшла мова про міжнародні відносини. Відзначалося, що навіть зовсім чужі країни чимось зобов'язані одна одній. А республіки, які живуть поруч стільки років, тим більше. Відокремлення їх не тільки не вирішить, а й створить нові, більш складні проблеми міжнародних відносин. Тим часом різні організації і партії націоналістично-сепаратистського ухилу, які з'являються наче гриби після дощу і присвоюють собі назви «народна», «демократична» пропонують інші рішення. Питання про суверенітет, на їх думку, вирішується, власне, відокремленням республіки від Союзу і створенням своєї держави.

Якою ціною і в ім'я чого і кого це робитиметься? Чи не готуємо ми національно-унітарну державу? — ставилося питання з трибуни сесії. При цьому великодержавний шовінізм може замінити якийсь шовінізм малодержавним, від якого може потерпіти багатомільйонне населення. Необхідно зберегти багатство інтернаціональної дружби, нажитої за століття, підкреслювалося у виступах. Адже нападки нас не розуміють, якщо ми викинемо спадщину, яка нам дісталася, вчинимо поруку над предками, які йшли до братерства.

Україні, відзначалося на сесії, не гоже думати лише про своїх кровних дітей і не помічати прийомних. Національне самовизначення і суверенітет нації — це невід'ємна частина живої, діючої демократії. Але за однієї умови: гарантується рівні права для всіх націй і народностей, для кожного окремого їх представника незалежно від місця його проживання і політичних переконань.

У багатьох виступах говорилося про необхідність утвердження повноцінної держави як рівноправного суб'єкта міжнародних відносин. Лише така держава, зазначали промовці, може від імені народу укладати угоди, вступати в союз з іншими державами. Якщо ми хочемо бути повноцінним суб'єктом міжнародного права, говорили вони, нам

слід негайно встановити прямі дипломатичні відносини з сусідами України — Польшею, Чехо-Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Болгарією, Туреччиною, вступити з ними у взаємовигідні торговельні відносини і союзи.

Здійснюючи свої суверенні права, Українська РСР повинна керуватись лише інтересами республіки, підкреслювали депутати. Відносини УРСР з Союзом, іншими союзними республіками мають будуватись на основі договорів, укладених на принципах рівності, правності, взаємоповаги і невтручання у внутрішні справи.

Шлях до утвердження державного суверенітету України, наголошували депутати, вимагає налагодження відкритого і широкого діалогу, конструктивного співробітництва всіх здорових сил, які загальнонаціональні інтереси ставлять вище особистих амбіцій, групових устремлінь. У цій роботі є місце всім політичним партіям, всім рухам, кожному громадянину. Треба об'єднуватися в ім'я збереження самобутності української нації, всіх народів, для яких Україна стала Батьківщиною. Час робити вибір: або національна згода і значить — демократія, соціальна справедливість, рівність, або конфронтація і отже втрата історичної перспективи, політична нестабільність, економічний і духовний занепад.

Розгляд питання вирішено продовжити у постійних комісіях.

На сесії від Верховної Ради УРСР було оголошено Звернення до робітників, колгоспників, службовців, до всіх громадян Закарпатської області з нагоди 45-річчя возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною.

Голова Ради Міністрів УРСР депутат В. А. Масол висів на розгляд сесії пропозицію про призначення першого заступника Голови уряду республіки. На цю посаду він запропонував О. М. Ткаченка, який працює головою Держагропрому УРСР.

Спец. кор. Укрінформ.